

דרוש מנהיג מגמגם: מה חסר בהסברה היהודית והישראלית?

מלחמה היא זמן שמקלף קליפות וחושף אמיתות. המאבק הכואב והפוגעני מערער את הסדר ומכריח לתפוש צד, והאמת מתבררת. בהערה¹ הובא משל עממי יפה.

המלחמה הקשה חשפה את מה שידענו והעדפנו להכחיש: אין לנו הרבה ידידים בעולם. בסופו של דבר, אנו נטע זר במשפחת העמים. גם המדינות הידידות שרוצות בקיומנו, אינן מבינות אותנו עד הסוף. אנו מנהלים מולם יריבות דיפלומטית ועד כמה שמנסים לשכנע בצדקת דרכנו – להבהיר את עומק השנאה מצד אויבינו ומורכבות החיים בג'ונגל של המזרח התיכון – איננו מצליחים לשכנען.

המחשה מטורפת וקיצונית לכך²: העצרת הכללית של האו"ם בה חברות כל מדינות העולם, מפרסמת מעת לעת גינויים כנגד פגיעה בזכויות אדם ברחבי העולם. בשמונה השנים האחרונות, פרסמה העצרת שישה גינויים נגד איראן, שמונה נגד צפון קוריאה, 23 נגד רוסיה ו-141 נגד ישראל. מתברר שאנחנו מפרים זכויות אדם באלפי אחוזים יותר מאיראן וצפון קוריאה... כמובן שחלק גדול מהגינויים מגיע מהרוב האוטומטי באו"ם נגד ישראל, מהמדינות המוסלמיות והאפריקניות וכו'. אבל בחלק מהמקרים זה נובע גם מהמדינות הידידות שלנו, שלא מתאמצות מדי להגן עלינו.

ומה שהיה ידוע בקשר למדינת ישראל, מתגלה בימים הללו ביחס לעם היהודי בכלל. השמאל העולמי מרים ראשו ומגלה שוב ושוב מוסר כפול: מה שמותר לכל העולם – אסור לישראל ולעם היהודי.

וכל אחד שואל: למה אנחנו שונים? מדוע איננו מצליחים להיות כמו כולם ולהחזיר את המסר בלבבות? אנו רוצים לפתח נקודה נפלאה שהיא יסוד היסודות של חיינו: **נועדנו להשמיע מסר גבוה יותר מאשר אנשים רגילים לשמוע**. באנו לדבר על החיים ולא על הקיום. נועדנו לגלות אמת אלוהית שעומדת בבסיס הקיום. והתפקיד הנעלה מבדיל בינינו. הוא גורם לגוי לחוש שאיננו דומים לו. יש בנו משהו נעלה, גבוה וערטילאי שחוצץ בינינו. ולצד הסקרנות ללמוד את הסוד מאתנו, נוצרת גם רתיעה.

הדרך להתמודד עם השונות היא לא להיות פחות עצמנו ולוותר על הייחודיות ששומרת עלינו אלפי שנים. אלא - א. לקלוט שככה זה צריך להיות. מי שמדבר על ערכים גבוהים – נותר גבוה ולא מפוענח. ב. לחפש את הדרכים להיות ברורים וקליטים עד כמה שאפשר ולהנחיל את המסר.

כדי להבין את העניין, אנו רוצים לדון בתמיהה מחייבת הסבר: מי בוחר מנהיג שאינו מדבר ברור? איך יתכן שהקב"ה בוחר לגואל ישראל - באדם שהוא "כבד פה וכבד לשון" שאינו עושה רושם בדיבורו? יתירה מכך: לאחר שהקב"ה ממנה את אהרן בתור 'סייע' למשה, שיתרגם אותו למצרית ויעטוף את המסר בגינונים דיפלומטיים - בשביל מה צריכים את משה? הרי אהרן היה נביא ה' בעצמו, ולהבדיל פותר סכסוכים מושלם, מגשר אידיאלי שיכול לחבר בין לבבות שונאים ורחוקים. מדוע אהרן לא ישמע ישירות את המסר מהקב"ה ויעביר אותו לפרעה?

אנו רוצים לפתח נקודה שכתובה בקצרה בתרגום אונקלוס ולהרחיב אותה בתפישה חסידית כבירה: הגמגום של משה לא נבע (רק) מלקות פיזית, אלא מגובה המסר. הגמגום נבע מהפער בין עולמו הנעלה ובין העולם השפל של פרעה ומצרים שלא היו מסוגלים לתפוש את הגובה שמשה מרים אליו.

¹ בילדותי קראתי סיפור יפה בשם "חבר וחצי לא יותר". מעשה בילד שהתרברב לפני אביו שהוא אוהב ומקובל בכיתה ויש לו עשרות חברים. האבא הגיב: "מעניין, לי יש רק חבר וחצי ולא יותר". הילד לא הבין למה אביו כל כך דחוי ומה זה "חבר וחצי", והאבא נתן לו פרק בחכמת חיים.

הילד הכתים את בגדיו בדם בהמה שנשחטה באטליז והלך לבתי חבריו. הוא סיפר שהיה מעורב בקטטה שנגמרה ברצח והוא מוכרח מקום להתחבא במהירות מהמשטרה, כל אחד מהחברים טרק את הדלת בתירוצ אחר. מאוכזב שב הילד הביתה וסיפר לאביו את תגובת חבריו. האבא שלח אותו לבית ה"חצי חבר" שלו והוא פתח בפניו את הדלת והחביא אותו במרתף מספר ימים. אחרי כמה ימים אמר החבר בחשש שהוא פוחד שהסיפור יתפרסם והוא מוכרח להוציאו מהבית. רק "החבר השלם" הסכים להסתכן ולארח אותו עד יעבור זעם.
https://www.mako.co.il/news-world/2023_q4/Article-5465d5c6f1e3c81026.htm ²

זה חייב לעבוד ככה ואי אפשר אחרת: ראשית, משה חייב להוריד מסרים אלוקיים כפי שהם. המסרים הללו יורדים מגומגום ואינם עוברים מסך. אחר כך צריך לעמוד אהרן ולעטוף אותם בשפה דיפלומטית. אבל אסור שהעטיפה תבוא על חשבון התוכן, והשאלה איך לומר תחליף את המה לומר.

זה מסר גדול לכולנו: כל אדם הוא שליח במשפחתו ובסביבתו. כולנו רוצים להעביר את האמת שלנו הלאה ומרגישים לעתים קושי שהמסר לא משכנע די הצורך. ובכן, ככה זה עובד. זה לא בעיה בנו או במסר שלנו, אלא באמתיות של הדברים. לכן עלינו להתעקש על המסר הרחוני, לעטוף אותו ככל האפשר במילים יפות, וכיון שמעט אור מגרש הרבה חושך – הדברים יחללו פנימה.

ב. פרשת "וארא" מתחילה עם 'כישלון' השליחות של משה רבנו. משה לא מצליח לשכנע אף אחד, לא את פרעה ואפילו לא את עם ישראל. פרעה מגיב לבקשת הגאולה בהחמרת הגזירות, וגם עם ישראל השפוף מסרב להאמין שמהו הולך להשתנות והגאולה בפתח.

כשהקב"ה מצווה אותו שוב ללכת לפרעה, משה מזדעק שעובדה שזה לא עובד: הרי אמרתי מראש שאינני האדם המתאים לסחוף דעת קהל.

1. שמות ו: וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו... לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים... וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה: וידבר ה' אל משה לאמר: בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו: וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים.

מה פתאום חותם משה בכך שהוא "ערל שפתיים"? והרי כבר בהתגלות הראשונה בסנה הוא העלה את הבעיה הזו והקב"ה הבטיח לו שהוא יהיה עם פיזי?

רמב"ן: חשב משה אולי כי מפחיתותו לא שמעו אליו כי הוא ערל שפתיים ולא יבין לדבר על לבם דברים טובים וניחומים, ואף כי ידבר לפרעה?! וטעם הכתוב הזה, כי מתחלה לא ציווה אותו לדבר אל פרעה, רק אמר (שמות ג, יח) 'ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו' והיה אפשר שידברו הזקנים והוא יחריש. גם היה בוש מלדבר אל העם ואמר (ד, י) 'לא איש דברים אנכי'. והקב"ה השיבו (ד, טז): 'ודבר הוא לך אל העם' וכן עשה בבואם מתחלה כמו שאמר (ד, ל): 'וידבר אהרן את כל הדברים'. ועתה כאשר נצטווה (בפסוקים כאן) 'לכן אמור לבני ישראל אני ה' - ודיבר הוא בעצמו ולא שמעו אליו, וכאשר חזר וצווה אותו לדבר אל פרעה, אמר איך אדבר אליו ואני ערל שפתיים?

הרמב"ן עושה סדר: מראש משה חשב שהוא רק יהווה השראה מנהיגותית, אבל לא יצטרך לפתוח את הפה. לא באוזני העם ולא באוזני פרעה. הזקנים ידברו עם פרעה ואהרן ידבר עם העם. וכך היה הסדר עד פרשתנו. אולם כאן בפתח פרשתנו מצווה אותנו הקב"ה "לכן אמר [אתה] לבני ישראל" ו"בא דבר אל פרעה" – ולכן משה מזדעק שזה לא עבד מול ישראל ואיך זה יעבוד מול פרעה?

בנוגע למהות הקושי הוורבלי (מילולי), מובאים במפרשים כמה הסברים. רש"י כותב את הקיצוני:

רש"י ד, י: כבד פה וכבד לשון אנכי – בכבודות אני מדבר.

משה סבל מלקות פיזית שגרמה לו לגמגום והוצאת הדיבור בקושי. דברי רש"י מתאימים עם סיפור המדרש הידוע, שמשה עבר בילדותו תאונה ניסית שפגעה בלשונו. משה גדל כנסיך בארמון פרעה ובהיותו בן שלוש, ישב על ברכי פרעה ושלח ידו להסיר את כתר המלך ולהעבירו לראשו. סערה פרצה וחלק מיועצי המלך טענו שהילד זומם למרוד במלך ולהשתלט על כסאו. אולי זה בכלל גואלם של ישראל, שכה חוששים ממנו. מנגד, יועצים אחרים הרגיעו שמדובר בשובבות של ילד בן שלוש.

החליטו לערוך לו מבחן אינטלקט ולבחון את כושר ההבנה שלו. העמידו מולו שתי צלחות: אחת עם גחלים ואחת עם תכשיטי זהב ובחנו לראות אם יידע להבחין בין השתיים: אם ישלח ידו אל הזהב, משמע שהוא ילד בוגר ואם יבחר בגחלת - הוא תינוק. משה החכם שלח ידו אל הזהב, אבל המלאך

גבריאיל ירד מהשמיים ודחף את ידו לכיוון הגחלת. הילד נרתע מהגחלת הלוהטת ובתנועה אינסטינקטיבית משך את ידו אל הלשון ופצע אותה קשות – ומאז היה כבד פה.

הרשב"ם חולק בחריפות על רש"י. לא יתכן שהשליח האלוקי שכל תפקידו הוא מילולי, יהיה לקוי בפיו. לכן הרשב"ם מצמצם את המוגבלות של משה: מדובר רק בקושי של שפה. משה ידע אוצר מילים דל בשפה המצרית. הוא ברח ממצרים בהיותו נער (ילקוט שמעוני: בגיל עשרים), ומאז שהה שישים שנה רצופות במדיין ושכח את שפת מצרים.

רשב"ם: איני בקי בלשון מצרים בחיתוך לשון, כי בקטנותי ברחתי משם ועתה אני בן שמונים.

הספורנו מצמצם עוד את המוגבלות של משה ותולה אותה רק בכישורים דיפלומטיים. משה לא היה לוביסט. הוא לא היה חנפן ולא מוכר מילים יפות שאינו עומד מאחוריהן. המונח "דיפלומטיה" הוא אמנות **ניהול משא ומתן**. זו אמנות השכנוע המבוססת על הצהרות שקולות ומתחנפות, ואילו משה היה אדם קדוש, פנימי, ישיר שפיו וליבו שווים ולכן סבר שהישרות שלו עלולה **לפגוע** בשליחות.

ספורנו: לא איש דברים אנוכי – בלתי מורגל במלאכת לשון לימודים לדבר לפני המלך.

כך או כך, ברור שמשה לא היה האיש הקלאסי לשליחות דיפלומטית. עד שמשה עצמו טען, כאמור, שאפילו את לבבות ישראל אינו מצליח לפתוח וכיצד ישבור את קליפת פרעה?

המענה של הקב"ה לזעקתו הוא הכי לא צפוי. בעוד שאפשר היה לצפות לאחת מהשתיים: או שהקב"ה ירגיע שהוא ידבר באמצעות פיו של משה או שיבטיח לרפא אותו – ה' בוחר בפתרון מסובך: **אתה תדבר לא ברור ואחר כך אהרן יתרגם אותך ברור**. הבעיה שלך חמורה ולכן יצטרף אליך מתורגמן, אבל עם זה, **איני מוותר על הגמגום שלך**.

2. שמות ז: אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה.

מכילתא דרשב"י: אתה תדבר בלשון הקודש כמלאך, ואהרן אחיך ידבר בלשון מצרי. רש"י: אתה תדבר פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באוזני פרעה.

זה יעבוד ככה: משה ואהרן ייכנסו לארמון פרעה. משה יעמוד בפני המלך ויצטט בדיוק את דרישת ה' כפי ששמעה מפי הגבורה בעצמה. דהיינו **בלקות לשון, בלשון הקודש ובשפה ישירה ולא דיפלומטית**. אחר כך אהרן יתרגם את דבריו בשפה ברורה, מצרית ודיפלומטית.

נמצא ששליחות משה הייתה לכאורה מיותרת, משום שפרעה **לא הבין מילה מדבריו**. הן בגלל הקושי הפיזי, והן בגלל פערי השפה, שהרי פרעה **לא הבין מילה בלשון הקודש** (ראה בהערה³).

כמובן, סדרת התמיהות עולה על גדותיה: ראשית, לשם מה ה' בוחר במנהיג שחסר את הכלי המהותי למנהיגות – כושר הנעה רטורי? הרי "תורה ציוונו לנו משה" ותפקידו הוא ללמד, להלהיב ולהאהיב?

שנית: במיוחד שהקב"ה מעניק **יחס משמעותי להופעה ולייצוגיות?** כך מדגישה הגמרא בנדריים שמשה היה שלם בכל המעלות הנדרשות למנהיג. הוא היה מרשים בקומת גובהו, עשיר בנכסיו ועניו במידותיו. וכיצד יתכן שהיה שלם במעלות הצדדיות וחסר את הכלי הכי חשוב - השכנוע הרטורי?

דרשות הר"ן דרוש ג: הרי אמרו בנדריים 'אין הנבואה שורה אלא על חכם, וגיבור, ועשיר, ועניו, וכלן ממשה, שנאמר וכו'. והרי גבור ועשיר אינן מעלות שכליות ומידותיות ועם כל זה הם מתנאי הנביא, שראוי שיהיה שלם בכל השלמות שהם ענין נכבד בעיני ההמון למען יהיו דבריו נשמעים. ואיך יתכן שתחסר למשה רבינו מעלת הדבור שאין מעלה ראויה יותר מזאת, עד שנקרא 'נביא' מלשון 'ניב שפתים'?

³ רש"י כתב (בראשית נ,ו) שיוסף הדגיש בפני פרעה כי אביו השביעו לקחת את עצמותיו לארץ ישראל. ופרעה לא היה יכול להורות לו לעבור על השבועה, כי אז יוסף היה עובר על השבועה שלא לגלות לאיש, שפרעה שמציג עצמו כדובר שבעים לשון, אינו דובר לשון הקודש. ואם פרעה שעבד עשרות שנים צמוד עם יוסף ולא למד לשון הקודש, קל וחומר המלך החדש שלא הכיר יהודים מקרוב ולא דיבר מילה בשפת האבות). ההפרעה השלישית בגללה התקשה פרעה להשתכנע ממשה, היה השפה הישירה והלא מכובדת שלו.

שלישית: מדוע ה' אינו מבטיח לרפא אותו, בדיוק כמו שקראו הספרדים בהפטרות הפרשה האחרונה, שמות, אודות קשיי הדיבור של הנביא ירמיהו והתגובה המרפאת של ה':

ירמיהו א': ואמר אהה ה' אלוקים הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי ... וישלח ה' את ידו ויגע אל פי ויאמר ה' אלי הנה נתתי דברי בפוך - רד"ק: נראה לו כאילו שם בפיו דבר שיש בו ממש לתקן בו בפיו לדבר בחתוך לשון בלא מורא.

רביעית: הרי מדרש רבה ריש דברים מגלה שבהמשך הדרך, הקב"ה כן ריפא אותו והראיה שלאורך כל חומשי התורה הוא מדבר עם ישראל ולא מוזכר תרגום של אהרן. יתירה מכך: משה מוסר את נאמו הגדול, ספר דברים שלם על אחת עשרה פרשיותיו ושלושים וארבעה פרקיו **אחרי ההסתלקות של אהרן**. ומוכרח שמשה נרפא לחלוטין מקושי הדיבור. אם כן, למה ה' לא ריפא אותו לכתחילה?

חמישית: אם הקב"ה לא מרפא אותו ומוכרח לצרף אליו את אהרן, לשם מה נדרשת השליחות של משה? והאמת היא שזאת סיבת התנגדותו של משה לשליחות:

אבן עזרא ד, יג: (משה סבר) שה' יחדש לו אות להסיר כובד פה, אבל כאשר השיבו 'הוריתך אשר תדבר' ידע כי כובד לשונו לא יסור ולכן תמה משה למה לא ישלח ה' את אהרן אל פרעה?

האברבנאל אומר שמשה הרגיש כמו בלדר שמעביר מעטפה ממקום למקום ולא הבין הצורך בו:

אברבנאל עמוד לט: אמר 'שלח נא ביד תשלח' וכוונתו: אם היה מתוקן פי ולשוני, הייתי ראוי לשליחות והייתי ציר נאמן לשולחי ... אבל אם אני כבד פה ולא אדבר [ישירות] לפרעה ולישראל, איני ציר בגויים שולח אלא ... **כשליח הולכה** שיתנו בידו כתב להוליכו ממקום למקום.

לסיכום, מה התפקיד המכריע של **כבודות הפה** בתוך השליחות? ומאיך, מהי ההשלמה של אהרן?

ג. הר"ן, רבינו נסים מגירונדי, מגדולי מפרשי התלמוד הראשונים, כותב הסבר חשוב ומקובל:

3. דרשות הר"ן שם: מהיות התורה וקבלתה, הדבר היותר גדול במין האנושי, ראוי שיינתנו הוראות חזקות שהתורה אמיתית ושיוסר כל ספק מהעניין בכללו שאינו בא כי אם בכח אלוקי... לזאת הסיבה נשלם משה בכל שלמות נביא, להאמין שענינו בכוח אלוקי, והוסר ממנו בהשגחה גמורה הדבור הצח, למען לא יהיה המשך ישראל וגדוליהם אחרי דבריו - מחמת צחות דבריו. כמו שיאמר על מי שהוא צח הדבור, שימשיך לב ההמון אחריו ושהשקר ממנו יחשב אמת.

החולשה של השליח היא החוזקה של המשלח. העובדה שמשה היה כבד פה, הפכה אותו להיות המתאים ביותר לשליחות. כי היה ברור לכל באי עולם, שכוחו נובע מעוצמת המסר, מהעובדה שהוא מדבר אמת והתורה הקדושה היא יסוד העולם. אבל אילו היה משה רהוט וכריזמטי, היה אפשר לטעון חלילה שהוא הופך שקר לאמת בכוח רהיטות לשונו.

במילים אחרות, הר"ן מלמד לדורות במי בוחר הקב"ה. כשיהודי מחפש צדיק או רב, עליו לזכור את המדד של הר"ן: תחפש אדם שהוא מגבר לקול האלוקי ולא מקור שפע בעצמו. יש אדם שמדבר ושומעים אותו, ויש אדם שמדבר וקולו הוא המשכה לאמת אלוקית שיותר גדולה ממנו.

חסידיים אומרים משל: כשהמלך קם מכיסא מלכותו בסוף היום ורוצה להסיר את הכתר מראשו, הוא תולה אותו על מסמר ולא על ראשו של המשנה למלך... דווקא המסמר הבטל והצנוע הוא בסיס לכתר. כי איש אינו רואה את המסמר, אלא רק את המלך.

נוסיף ונאיר: ההסבר החסידי של הר"ן, יכול לתרץ את התמיהה הגדולה בפתח ההגדה של פסח: **איפה הקרדיט למשה רבינו?** איך מצביא היציאה ממצרים אינו מוזכר בהגדה, בעוד שהיהדות מדברת כל כך הרבה על הכרת הטוב?

איך בעל ההגדה שחיבר חיבור ארוך על תולדות היציאה ממצרים - מימי אברהם אבינו שישב בעבר הנהר, דרך לבן הארמי שביקש לאבד את הכול, ועד הכניסה לארץ ישראל בימי יהושע, שכח אדם אחד – את מי שעזב את אשתו וילדיו ונכנס במסירות נפש לארמון פרעה להוציא ישראל ממצרים?

יתירה מכך: האמת היא שההתעלמות ממשה אינה נגמרת בהגדה של פסח, אלא חוזרת על עצמה מדי יום: בעוד שבחנכה אומרים "בימי מתתיהו חשמונאי ובניו", ובפורים "בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה", הנה לגבי יציאת מצרים אומרים בכל בוקר: "עזרת אבותינו אתה הוא מעולם" וממשיכים "ממצרים גאלתנו ה'א ומבית עבדים פדיתנו" וכו', אבל לא מזכירים 'בימי משה ואהרן'?

בהערה⁴ הובאה פרפרת יפה לחיזוק התמיהה.

שמעתי הסבר חסידי: השתיקה ממשה היא השבח הכי גדול למשה. ההתעלמות ממנו מבטאת במדויק מי הוא היה. "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה". משה לא היה מנהיג נועז, הוא לא פעל בזכות הכוחות העצמיים שלו, הוא היה מסמר לכתר המלך. רק צינור דרכו פעלה ההשגחה האלוקית בעולם ולכן השבח הגדול עבורו הוא שלא שיבחו אותו, אלא את המלך.

קעת נשים לב לדבר גדול: האמת היא, שמשה כן מוזכר בהגדה. בדרך אגב, בחצי מילה ולא בזכות עצמו, אלא רק כמשרת של הקב"ה. "ועל הים מהו אומר: ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו". אבל מה תפקידו של משה לאחר שתיקה של הגדה שלמה? ואיך אפשר להגיד משפט כזה בהמשך אחד – ויאמינו בה' ובאדם ילוד אישה?

בעל ההגדה רצה מאוד להביא את משה ולכן הביאו במקום המתאים ביותר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". בזכות מעשי העבד שהיה כל כולו השתקפות של הגדולה האלוקית – ראו והאמינו בה'.

בהערה⁵ הובאה עדות מיוחדת במינה מכן דורנו.

מכאן נתקדם אל הרעיון החשוב בהתמודדות שלנו היום, מול הגויים מסביב ומול הגוי הפנימי אשר בקרב כל אחד ואחת, שמעורר אתגר לדבר את האמת היהודית והישראלית החוצה.

ד. תרגום אונקלוס מעניק פירוש רביעי למשמעות כבדות הפה והלשון של משה רבינו (בנוסף לשלוש הפירושים שהובאו לעיל מרש"י, הרשב"ם והספורנו), ופותח פתח להבנה עילאית של העניין.

4. שמות ד, י: 'כי כבד פה וכבד לשון אנכי' – תרגום אונקלוס: ארי יקיר ממלל ועמיק לישן אנא [הרי רעיונותי יקרים ועמוקי לשון].

⁴ הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון מבאר בכך, מה ששוברים המצה ל"צפון" ואפיקומן מהמצה האמצעית. לרמז ל"צפון" ומוחבא הגדול בלילה הזה: משה רבינו. שכן המצה האמצעית היא כנגד "לוי", ובמיוחד כנגד משה הלוי, ככתוב על הוריו: "וילך איש מבית לוי וייקח את בת לוי". ומשה הוא המוצפן הגדול בלילה הזה. ⁵ יונתן זקס היה סטודנט צעיר, שסיים את לימודי הפילוסופיה באוניברסיטת קיימברידג' היוקרתית באנגליה. במשך שלוש שנים האזין למרצים שנמנו על גדולי האתיאיסטים בעולם, לאנשים ששכנעו בקור רוח שאין כלום מעבר למה שרואים בעיניים. היקום פרץ במקרה וייגמר באותו מקרה, והאדם הוא אוסף של עצבים וחושים חשמליים, ללא נפש וללא תכלית.

זקס יצא לעולם האמתי כשהוא מבולבל ומלא ספקות קיומיים. חבריו הציעו לו לנסוע לאמריקה לפגוש רבנים דגולים. בסוף המסע הוא הגיע לבית הלבנים האדומות בברוקלין, 770 המפורסם, ופגש את הרבי. הוא החל לפרוס את השאלות שהציקו לו, אבל אז קרה משהו לא אופייני. הרבי הפך את הסדר והחל לשאול אותו שאלות: "כמה סטודנטים יהודים לומדים בקיימברידג'?" "מה הנך עושה כדי שהם ידעו יותר על היהדות שלהם?" זקס נדהם. לראשונה בחייו פגש אדם שאינו עסוק בעצמו, אינו להוט לענות תשובות גבוהות כדי להרשים את בן שיחו, אלא איש עניו שידוע להקשיב ולתת את התחושה לצעיר שעומד מולו שהוא מרכז החדר. הוא מוטרד מיהדותם של סטודנטים בצד השני של האוקיינוס, שלא ראה ולא יראה לעולם. הביטול העצמי של הרבי, החזיר לו את האמונה בקב"ה. בשפתו העשירה של הרב זקס (השותפות הגדולה עמוד 82): "היה ברבי משהו שהוא יותר ממנו עצמו, זאת לא הייתה כריזמה, זה היה שפלות רוח. בנוכחותו יכולת להרגיש את השכינה שורה. זה אדם קדוש, אדם שבדרך לא ברורה גורם לך להרגיש גדול יותר".

הקושי של משה הוא לא פיזי ולא שפתי, הוא מהותי: קושי תקשורתי. הרעיונות שלי גדולים מהתפשטות בעולם. אינני חושב באותה דרך בה חושב העולם. מה שאצלי ברור מאליו ובהיר כשמש, אצל פרעה ומצרים נתפס חלילה כדמיון מוחלט. משה הוא קדוש ומופרש מהעולם הזה, הוא רועה צאן שחי בעולם של דבקות בשכינה ופרישות מחיי המעשה ואילו פרעה חי בעולם של אנוכיות וטומאה. כיצד אפשר לחבר בין התפיסות?

להבדיל: כששמעון פרס יצא מחדר הרבי, הוא אמר: "איני מבין את האדם עמו ישבתי. כשמדברים בענייני העולם, במדיניות, צבא וכו', הוא גאון. אבל בענייני אמונה - הוא מדבר כמו סבתא זקנה..."

יתירה מכך: מעבר לגובה המסר, הייתה למשה בעיה נוספת: לחשוב על השומעים. רבינו הזקן כתב כי גם אם משה היה רוצה להלביש את המסר באותיות עממיות, לא היה מסוגל לעשות זאת. משום שמשה חי בעולם של הקשבה, של קליטה מלמעלה, בו העליון ברור מאליו ואילו התחתון הוא רק כלי לתפישת העליון. לעומת זאת, התכונה של הסברה היא הפוכה: היא מעמידה במרכז את השומע ומתאימה את המסרים אליו. דברן טוב הוא אדם שנמצא בעולמו של השומע וחש בעצמו את מצוקותיו וצרכיו. הוא לא נמצא למעלה, אלא באוזנו של המאזין.

למשה אין יכולת לגשת לפרעה - הן מצד גובה המסר והן מצד גובה המוסר.

רבינו הזקן תורה אור כג, סע"א: לוי הוא בחינת התקשורת, כמו שכתוב הפעם ילווה אישי אלי, והוא בחינת המחשבה, כנראה בחוש שמי שהוא בעל מחשבה, אינו מרגיש כלל בעסקים החולפים לפניו מחמת גודל התקשורתו במחשבה... ולכן יצא ממנו משה שהיה כבד פה וכבד לשון, דהיינו שלגודל התקשורתו בבחינת ביטול, ונחנו מה, לא היה יכול להיות משפיע כו' שהוא בחינת הדיבור כו'.

נחמד יותר את הפער בין עולמו של משה לעולמם של מצרים, כפי שהארכנו בעבר: משה בא מארץ ישראל, מקום שהוא יותר גדול מבני האדם הגרים בו. ארץ ישראל היא מקום ייחודי בו אין דרך להסתדר לבד. היא תלותית ופגיעה וזה כוחה. ראשית, היא יושבת על נקודת מפגש אסטרטגית של שלוש יבשות: אסיה, אירופה ואפריקה. ולכן עיני כל העולם נשואות לכאן ומצב מלחמה שורר תמיד.

שנית: אין לנו מקורות מים משלנו והשפע מגיע מהשמיים. אנו יחידים במרחב עם בעיה כזו: לאירופה ואמריקה יש גשם כל השנה. בסביבה הקרובה - במצרים עולה הנילוס בצורה קבועה. לבנון היא ארץ גבוהה ומקבלת מים מההרים. לסוריה יש את נהר החידקל. ערב הסעודית היא ארץ מדברית ולא חקלאית. ישראל היא המדינה היחידה באזור שהיא גם חקלאית שזקוקה לגשם וגם אין לה מקורות מים עצמאיים. זאת הנקודה בה החיים יותר גדולים מהאדם וברור שמשוה גדול מנהל אותנו.

מצרים, לעומת זאת, היא מקום שמתנהל בדרך הטבע. אפשר לחיות חיים שלמים ולא להרים את העיניים למעלה. לכן כשבא משה לפרעה ומדבר בפשטות בשם ה', כדבר מובן מאליו, פרעה לא מבין מאיפה הוא מביא את הדמיונות הללו ח". "לא ידעתי את ה' וגם אני בני ישראל לא אשלח".

התשובה של הקב"ה לטענת משה היא מפעימה: **ככה זה צריך לעבוד**. הגמגום שלך הוא חלק בלתי נפרד מהשליחות. עם לא נורמלי, צריך מנהיג לא נורמלי שמדבר במונחים לא נורמליים. עם שנמצא מעל הטבע וכל החוקים לא חלים עליו – מוכרח מנהיג שמדבר את האמת, את השפה האלוקית המקורית⁶. מה שישנה את העולם הם לא מסרים קליטים, אלא האמת האלוקית המוחלטת.

⁶ סיפור מופלא: תנועת הנוער "בני ברית" היא אחד הארגונים היהודיים הוותיקים בארצות הברית. בחנוכה שנת תשכ"ח (סוף 1967), קיים הארגון כנס נוער בן שלושה ימים במיניסוטה ומארגני הכנס פנו אל הרב משה פלר, אז שליח צעיר של הרבי מליובאוויטש, להיות אחד משלוש הנואמים המרכזיים לפני בני-הנוער. זה היה כחצי שנה אחרי מלחמת ששת הימים, עת הכריז הרבי על 'מבצע תפילין' וקרא לזכות את המוני ישראל במצווה זו והרב פלר הגה רעיון: רוב בני הנוער לא ראו תפילין מימיהם ולכן זאת הזדמנות להציע להם להניח תפילין. הרב פלר החליט להעמיד דוכן תפילין לפני התחלת הכינוס ביום הראשון, ועוד הוא ביקש מהנהלת הכינוס, לשלב את הנחת התפילין בתכנית הרשמית של היום השני. ביחס ליום השלישי של הכינוס, הוא חש לבקש שוב להניח תפילין עם הצעירים וסבר שזו תהיה מתיחת החבל יתר על המידה. ההצעה התקבלה ואז התעוררה בעיה: מהיכן ישיג זוגות תפילין עבור מאתיים בני נוער? הוא התקשר למזכירות הרבי ובעבור כמה דקות נמסר לו כי הרבי הודיע שישלם בעצמו תמורת כל הזוגות שימצא. הרב פלר הפעיל לחץ אצל הסופרים בניו יורק והשיג 130 זוגות תפילין עם שני בחורים שיבואו לסייע במבצע ההמוני.

עם זאת, כדי להנחיל את המסר בלבבות, נצרף את אהרן שהוא "שושבינא דמטרוניתא", השושבין שבא מצד הכלה ומבין את עולמה של הכלה, ולכן יכול לתרגם של המסר. אבל כל זה רק לאחר שאהרן מתרגם אותך! היינו שהמסר האלוקי נשמר ואהרן הופך אותו למילים. אולם, אם מתרכזים בהסברה ומוותרים על המקור – יכול להיות מצב **שהמאזין ישתלט על המסר**. מרוב רצון להתאים אליו, נשכח שבאים להעביר מסר שהוא יותר גדול מהחשיבה החומרית שלו.

הנה יסוד התפקיד של משה, כפי שמבאר הרבי:

ליקוטי שיחות טז/75: הטעם הפנימי לכך שמשה היה צריך לדבר לפרעה "כפי ששמעת מפי" – מפי ה', ולא הספיק תרגומו של אהרן, ואף שפרעה לא הבין את דברי ה' בלשון הקודש. שכן הכוח לשבור את קליפות פרעה ומצרים שהיו בתוקפן, נבעו מכך שמשה היה שליח ה' ועל ידו התגלה כוחו **יתברך** כזרוע הא-ל. ולכן הדיבור היה צריך להיות כפי שנשמע מהקב"ה, על דרך שכינה מדברת מתוך גרונו.

נאיר לשלמות העניין מכיוון נוסף: בעבר הקדשנו שיעור לעובדה הקשה מאוד להבנה, שאהרן היה מעורב בחטא העגל. אהרן לא דחה את הערב רב בשתי ידיים כמו חור, אלא בחר למשוך את הזמן מבפנים, עד שמשה יחזור. בינתיים זרק את הזהב לאש ויצא העגל הזה. הבאנו מספרי פולין, שאהרן הוא הכהן שמעלה את ישראל **מהחטא**. הוא מרים את ישראל מלמטה, לאחר שכשלו ועוו, ולכן חייב להיות אצלו עצמו חיסרון דק כביכול. כדי שיבין מהו חטא ויעניק לישראל השראה לקום מהחטא.

אולם מצד שני, אפשר להבין מה היה קורה מול חטא העגל בלי משה רבינו... כך ששתי התנועות נדרשות - של משה שעומד למעלה מהעולם ושל אהרן שמשלים אותו מלמטה למעלה.

להאיר עוד: לפי המהלך כאן מובנים מאוד דברי המדרש לעיל, שמשה התרפא אחרי מתן תורה ודיבר לישראל ישירות. שכן, באוזני ישראל, המסר האלוקי מחליק ואינו נשמע להם מגומגם. הפער בין משה וישראל – ובטח אחרי מתן תורה וקל וחומר אחרי ארבעים שנים בפתח ספר דברים – הוא לא מהותי ולכן הוא יכול לנבוע ממשה ישירות ובלי גמגום והפרעה.

הרעיון נושא מסר חינוכי חשוב: כל אבא הוא מנהיג ומחנך בביתו. הוא נותן התורה בביתו ומנחילה לדור הבא. עיקר העבודה החינוכית המדוברת היום היא עבודתו של אהרן. להיות אבא קרוב ומבין ואוהב שהוא חלק מעולם של הילדים וכו'. אולם השיעור הזה מעביר גם את המסר ההפוך: הנחמדות היא רק כלי ועטיפה כדי להביא את דבר ה', אבל אינה המסר בעצמה.

בסופו של דבר, ילד יזכור את הרגעים שאבא התעלה על גבולות החומר והפגין התקשרות לאלוקות שלמעלה מטעם ודעת. רגע שאבא וויתר על דבר משמעותי בגלל הוראות ה'. רגע שפרץ בכי או יצא בריקוד שמח בגלל היותו יהודי. הגרעין האלוקי הוא זה שיוצר את השינוי ומעביר מסר.

ולסיום: בשיחת פרשת שופטים תשנ"א, הרבי דיבר על כך שאנו מבקשים "השיבה שופטיו כבראשונה ויועצונו כבתחילה". שופט הוא מי שרודה את העם לקיים דבר ה', ואילו יועץ הוא דומה לנביאים, שהרגישו את צרכי ישראל ולכן העתירו עבור החיים הגשמיים של ישראל.

למחרת, ביום השני של הוועידה, ישבו מאתיים הנערים במקומותיהם. הרב פלר ביקש ממנהל הארגון בכבודו ובעצמו להפשיל את שרוולו והרב כרך את רצועות התפילין על זרועו, בעוד בני הנוער מביטים בהם ועושים כך בעצמם. לאחר ההרצאה מיהר לדווח למזכירות הרבי, כשהוא שש ושמח מההישג היוצא מן הכלל שהגיע אליו. בעודו משוחח בטלפון עם מזכירו של הרבי, שמע פתאום קול השואל בשקט: "מה יהיה מחר?". התברר שהרבי בעצמו היה על הקו ורצה לדעת מה יהיה עם הנחת התפילין ביום השלישי של הוועידה? הרב פלר ענה בעדינות כי הוא חושש למתוח את החבל יותר מדי.

הרבי הגיב ש"במקרה הזה החשש אינו שייך", והרבי הוסיף והורה ארבע הוראות: ראשית, לבקש מהנהלת הכינוס לשלב זאת בצורה רשמית גם למחרת. שנית, להציע לנערים לקנות את התפילין בחצי מחיר ולקחת אותם לביתם. שלישית, להזמין את נציגי התקשורת לסקר את האירוע. ורביעית, לארגן מעמד של הדלקת נרות חנוכה בכינוס, בהשתתפות כל בני הנוער ולעיני התקשורת.

להפתעתו של הרב פלר, מנהל הארגון השיב בהתלהבות להצעתו של הרבי. המנהל הצהיר כי הארגון ישלם רבע מהעלות של התפילין שירצו לקנות הנערים, כך שהנערים ידרשו לשלם רק רבע מחיר. ואכן, הנחת התפילין למחרת הייתה מרשימה ביותר, וכמותה גם הדלקת נרות חנוכה. נציגי התקשורת התלהבו מהמראות, והתצלומים פורסמו כמעט בכל עיתון יהודי בשפה האנגלית...

הרבי דיבר על כך, שבדורות האחרונים, ראינו אצל נשיאי חב"ד התכללות בין שני העניינים ורבותינו נשיאנו הם גם "שופטים" המביאים את דבר ה' לעולם וגם "יועצים" המרגישים את מצוקתו של כל איש מישראל. עניין זה יהיה בגלוי אצל משיח צדקנו, שישלב בתוכו את שתי התכונות, ולכן מתחזקת הבקשה והתחינה: "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה" בקרוב ממש.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**